פרשת בהעלותך

ספר במדבר · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: -- Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann
corrected vocalization (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק ח׳

א׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ב׳ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃

בהעלתך. לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרָשַׁת הַנְּשִׂיאִים? לְפִי שֶׁכְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים חָלְשָׁה אָז דַּעְתּוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה חַייֶךָ שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת (עי׳ תנחומא)׃

בהעלתך. עַל שֵׁם שֶׁהַלַּהַב עוֹלֶה, כָּתוּב בְּהַדְלָקָתָן לְשׁוֹן עֲלִיָּה, שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ (שבת כ״א), וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן שֶׁמַּעֲלָה הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁעֲלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵטִיב (ספרי)׃

אל מול פני המנורה. אֶל מוּל נֵר הָאֶמְצָעִי, שֶׁאֵינוֹ בַּקָּנִים אֶלָּא בְּגוּף שֶׁל מְנוֹרָה (עי׳ מנחות צ״ח)׃

יאירו שבעת הנרות. שִׁשָּׁה שֶׁעַל שִׁשָּׁה הַקָּנִים, שְׁלֹשָׁה הַמְּזֻרָחִיים פּוֹנִים לְמוּל הָאֶמְצָעִי — הַפִּתִּילוֹת שֶׁבָּהֶן — וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמַּעֲרָבִיִּים רָאשֵׁי הַפִּתִּילוֹת לְמוּל הָאֶמְצָעִי, וְלָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ (עי׳ תנחומא)׃

ג׳ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

ויעש כן אהרן. לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא שִׁנָּה (ספרי)׃

ד׳ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃ {פ}

וזה מעשה המנרה. שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּבָ״ה בְּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר ״וְזֶה״׃

מקשה. בטדי״ן בְּלַעַז, לְשׁוֹן ״דָּא לְדָא נָקְשָׁן״ (דניאל ה׳), עֲשֻׂיָּה שֶׁל כֹּפֶר זָהָב הָיְתָה, וּמַקִּישׁ בְּקַרְנָס, וְחוֹתֵךְ בְּכַשִּׁיל, לְפַשֵּׁט אֵבָרֶיהָ כְּתִקְנָן, וְלֹא נַעֲשֵׂית אֵבָרִים אֵבָרִים עַ״י חִבּוּר (עי׳ ספרא)׃

עד ירכה. יֶרֶכָהּ הִיא הַשָּׁדָה שֶׁעַל הָרַגְלַיִם, חָלוּל, כְּדֶרֶךְ מְנוֹרוֹת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׂרִים׃

עד ירכה עד פרחה. כְּלוֹמַר גּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה כֻּלָּהּ וְכָל הַתָּלוּי בָּהּ׃

עד ירכה. שֶׁהוּא אֵבֶר גָּדוֹל׃

עד פרחה. שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה דַק שֶׁבָּהּ, הַכֹּל מִקְשָׁה; וְדֶרֶךְ ״עַד״ לְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ ״מִגְּדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כֶּרֶם זָיִת״ (שופטים ט״ו)׃

כמראה אשר הראה וגו׳. כַּתַּבְנִית אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ בָהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ״ה) — וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם וְגוֹ׳ (ספרי)׃

כן עשה את המנרה. מִי שֶׁעָשָׂאָהּ; וּמ״אַ, עַל יְדֵי הַקָּבָ״ה נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (תנחומא)׃

ה׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ו׳ קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃

קח את הלוים. קָחֵם בִּדְבָרִים — אַשְׁרֵיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים לַמָּקוֹם׃

ז׳ וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהָרוּ׃

הזה עליהם מי חטאת. שֶׁל אֵפֶר הַפָּרָה מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם׃

והעבירו תער. מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ כַּפָּרָה עַל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲ״ז, וְהִיא קְרוּיָה זִבְחֵי מֵתִים, וְהַמְּצֹרָע קָרוּי מֵת, הִזְקִיקָם תִּגְלַחַת כְּמְצוֹרָעִים׃

ח׳ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃

ולקחו פר בן בקר. וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וַעֲשָׂה … וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה״, וְהוּא קָרֵב צִבּוּר בַּעֲ״ז׃

ופר שני. מַה תַּ״ל שֵׁנִי? לוֹמַר לְךָ מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת. וּבְזוֹ יֵשׁ סְמָךְ לִדְבָרָיו בְּת״כּ; וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, שֶׁשָּׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהָבִיא לְחַטַּאת עֲ״ז עִם פַּר הָעוֹלָה:

ט׳ וְהִקְרַבְתָּ֥ אֶת־הַלְוִיִּ֖ם לִפְנֵ֣י אֹ֑הֶל מוֹעֵ֔ד וְהִקְהַלְתָּ֖ אֶת־כָּל־עֲדַ֥ת בְּנֵי יִשְׂרָאֵֽל׃

והקהלת את כל עדת. לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נִתָּנִים קָרֵבַן כַּפָּרָה תַּחְתֵּיהֶם, יְבֹאוּ וְיַעֲמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם׃

י׳ וְהִקְרַבְתָּ֥ אֶת־הַלְוִיִּ֖ם לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְסָמְכ֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל אֶת־יְדֵיהֶ֖ם עַל־הַלְוִיִּֽם׃

י״א וְהֵנִ֨יף אַהֲרֹ֜ן אֶת־הַלְוִיִּ֗ם תְּנוּפָה֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה מֵאֵ֖ת בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְהָי֖וּ לַעֲבֹ֥ד אֶת־עֲבֹדַ֖ת יְהוָֽה׃

והניף אהרן את הלוים תנופה. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַשֵּׁם מִצְרָע טָעוּן תְּנוּפוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה — לִבְנֵי קְהָת, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם ״וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה׳״, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עֲלֵיהֶם — הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ׳; הַשְּׁנִיָּה — לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם ״תְּנוּפָה לַה׳״, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ — יְרִיעוֹת וּקְרָסִים הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית — לִבְנֵי מְרָרִי׃

י״ב וְהַלְוִיִּ֗ם יִסְמְכ֤וּ אֶת־יְדֵיהֶם֙ עַ֣ל רֹ֔אשׁ הַפָּרִ֑ים וַֽעֲשֵׂ֞ה אֶת־הָאֶחָ֤ד חַטָּאת֙ וְאֶת־הָאֶחָ֣ד עֹלָ֔ה לַיהוָ֖ה לְכַפֵּ֥ר עַל־הַלְוִיִּֽם׃

י״ג וְהַעֲמַדְתָּ֣ אֶת־הַלְוִיִּ֗ם לִפְנֵ֛י אַהֲרֹ֥ן וְלִפְנֵ֖י בָּנָ֑יו וְהֵנַפְתָּ֥ אֹתָ֖ם תְּנוּפָ֥ה לַיהוָֽה׃

י״ד וְהִבְדַּלְתָּ֣ אֶת־הַלְוִיִּ֔ם מִתּ֖וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְהָי֥וּ לִ֖י הַלְוִיִּֽם׃

ט״ו וְאַחֲרֵי־כֵ֞ן יָבְא֣וּ הַלְוִיִּם֮ לַעֲבֹד֒ אֶת־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד וְטִהַרְתָּ֥ אֹתָ֖ם וְהֵנַפְתָּ֥ אֹתָ֖ם תְּנוּפָֽה׃

ט״ז כִּ֤י נְתֻנִים֙ נְתֻנִ֣ים הֵ֔מָּה לִ֖י מִתּ֣וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל תַּ֚חַת פִּטְרַ֣ת כָּל־רֶ֔חֶם בְּכ֖וֹר כֹּ֥ל מִבְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֥ל לָקַ֖חְתִּי אֹתָ֥ם לִֽי׃

נתנים נתנים. נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לָשִׁיר׃

פטרת. פְּתִיחַת׃

י״ז כִּ֣י לִ֤י כָל־בְּכוֹר֙ בִּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל בָּאָדָ֖ם וּבַבְהֵמָ֑ה בְּי֗וֹם הַכֹּתִ֤י כָל־בְּכוֹר֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם הִקְדַּשְׁתִּ֥י אֹתָ֖ם לִֽי׃

כי לי כל בכור. שֶׁלִּי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקֹו הַדִּין, שֶׁהֶגֵּנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם וְלָקַחְתִּי אוֹתָם לִי — עַד שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל, וְעַכְשָׁו ״וָאַקֵּח אֶת הַלְוִיִּם״׃

י״ח וָאֶקַּ֞ח אֶת־הַלְוִיִּ֗ם תַּ֚חַת כָּל־בְּכ֣וֹר בִּבְנֵ֔י יִשְׂרָאֵֽל׃

י״ט וָאֶתְּנָ֞ה אֶת־הַלְוִיִּ֣ם נְתֻנִ֗ים | לְאַהֲרֹן֙ וּלְבָנָ֔יו מִתּ֖וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לַעֲבֹ֞ד אֶת־עֲבֹדַ֤ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד וּלְכַפֵּ֥ר עַל־בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־יִהְיֶ֨ה בִּבְנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ נֶ֔גֶף בְּגֶ֥שֶׁת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶל־הַקֹּֽדֶשׁ׃

ואתנה וגו׳. חֲמִשָּׁה פְּעָמִים נֶאֱמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִקְרָא זֶה, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּכְפַּל אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, וְכָךְ רָאִיתִי בְּב״ר׃

ולא יהיה בבני ישראל נגף. שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם יִגְּשׁוּ יִהְיֶה נֶגֶף׃

כ׳ וַיַּ֣עַשׂ מֹשֶׁ֗ה וְאַהֲרֹן֙ וְכָל־עֲדַ֣ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֔ל לַלְוִיִּ֑ם כְּכֹ֗ל אֲשֶׁר־צִוָּ֤ה יְהוָה֙ אֶת־מֹשֶׁ֔ה לַלְוִיִּ֖ם כֵּ֣ן עָשׂ֣וּ לָהֶ֔ם בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו׳. מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן וְאַהֲרֹן הֱנִיפָן, וְיִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם׃

כ״א וַיִּתְחַטְּא֣וּ הַלְוִיִּ֔ם וַֽיְכַבְּס֖וּ בִּגְדֵיהֶ֑ם וַיָּ֤נֶף אַהֲרֹן֙ אֹתָ֣ם תְּנוּפָ֔ה לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה וַיְכַפֶּ֥ר עֲלֵיהֶ֖ם אַהֲרֹ֥ן לְטַהֲרָֽם׃

כ״ב וְאַחֲרֵי־כֵ֞ן בָּ֣אוּ הַלְוִיִּ֗ם לַעֲבֹ֤ד אֶת־עֲבֹדָתָם֙ בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד לִפְנֵ֖י אַהֲרֹ֣ן וְלִפְנֵ֣י בָנָ֑יו כַּאֲשֶׁ֣ר צִוָּ֤ה יְהוָה֙ אֶת־מֹשֶׁ֔ה עַל־הַלְוִיִּ֖ם כֵּ֥ן עָשׂ֥וּ לָהֶֽם׃ {ס}

כאשר צוה ה׳ ... כן עשו. לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין וְהַנַּעֲשֶׂה בָהֶן, שֶׁאֶחָד מֵהֶם לֹא עִכֵּב׃

כ״ג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כ״ד זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

זאת אשר ללוים. שָׁנִים פּוֹסְלִים וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִים בָּהֶם (ספרי ; חולין כ״ד)׃

מבן חמש ועשרים. וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר ״מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה״ (במדבר ד׳), הָא כֵּיצַד? מִבֶּן כ״ה בָּא לִלְמֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד, מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה (ספרי ; חולין כ״ד)׃

כ״ה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃

ולא יעבד עוד. עֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכְּתָף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעֹן עֲגָלוֹת, וְזֶהוּ וְשָׁרֵת אֶת אָחָיו — עִם אֲחוֹתֵי, כְּתַרְגּוּמוֹ׃

כ״ו וְשָׁרֵת אֶת־אֲחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ {פ}

לשמר משמרת. לַחֲנוֹת סָבִיב לָאֹהֶל וּלְהָקִים וּלְהוֹרִיד בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת׃

פרק ט׳

א׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃

בחדש הראשון. פָּרָשָׁה שֻׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֶמְרָה עַד אִיָּר, לָמַדְתָּ שֶׁאֵין סֵדֶר מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, וְלָמָּה לֹא פָּתַח בָּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זוֹ בִּלְבָד (ספרי ; תוספתא קידושין ל״ח)׃

ב׳ וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃

במועדו. אַף בְּשַׁבָּת, בְּמוֹעֲדוֹ — אַף בְּטֻמְאָה (ספרי)׃

ג׳ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

ככל חקתיו. אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ — שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה׃

וככל משפטיו. אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבִעוּר חָמֵץ (מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ — שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה ; שֶׁעַל גּוּפוֹ — צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ ; שֶׁחוּץ לְגוּפוֹ — מַצָּה וּבִעוּר חָמֵץ)׃

ד׳ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃

וידבר משה וגו׳. מַה תַּ״ל? וַהֲלֹא נֶאֱמַר ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה׳״, אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע פָּרָשַׁת מוֹעֲדִים מִסִּינַי אָמַר לָהֶם, וְחָזַר וְהִזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה (ספרי)׃

ה׳ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ו׳ וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃

לפני משה ולפני אהרן. כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶן יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ בָּאוּ וּשְׁאָלוּם, וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר זֶה אַחַר זֶה, שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אַהֲרֹן מְנַיִן לוֹ (ספרי ; בבא בתרא קי״ט)׃

ז׳ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

למה נגרע. אָמַר לָהֶם אֵין קָדָשִׁים קְרֵבִים בְּטֻמְאָה, אָמְרוּ לוֹ יִזְרֹק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכֹהֲנִים טְהוֹרִים וְיֹאכַל הַבָּשָׂר לִטְהוֹרִים, אָמַר לָהֶם ״עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה״ — כְּתַלְמִיד הַמַּבְטָח לִשְׁמֹעַ מִפִּי רַבּוֹ ; אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מַבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה ; וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לֵאָמֵר עַ״י מֹשֶׁה כִּשְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל יְדֵיהֶן, שֶׁמִּגַּלְגְּלִין זְכוּת עַ״י זַכַּאי (שם)׃

ח׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ {פ}

ט׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

י׳ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא | לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה׃

או בדרך רחקה. נָקוּד עָלָיו, לוֹמַר, לֹא שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חוּץ לְאַסְקֻפַּת הָעֲזָרָה כָּל זְמַן שְׁחִיטָה (פסח׳ צ״ג); פֶּסַח שֵׁנִי מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְאֵין שָׁם יוֹם טוֹב, וְאֵין אִסּוּר חָמֵץ אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ (שם צ״ה)׃

י״א בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

י״ב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

י״ג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי | קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃

י״ד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ {ס}

וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד, תַּ״ל ״חֻקָּה אַחַת״ וְגוֹ׳, אֶלָּא כָּךְ מַשְׁמָעוֹ — ״וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר״ וּבָא לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, ״כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ יַעֲשֶׂה״ (ספרי)׃

ט״ו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר׃

המשכן לאהל העדת. הַמִּשְׁכָּן הֶעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת הָעֵדוּת׃

יהיה על המשכן. כְּמוֹ הָיָה עַל הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְשׁוֹן כָּל הַפָּרָשָׁה׃

ט״ז כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה׃

י״ז וּלְפִּי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

העלות הענן. כְּתַרְגּוּמוֹ אִסְתַּלָּקוּת, וְכֵן ״וְנַעֲלָה הֶעָנָן״, וְלֹא יִתָּכֵן לִכְתֹּב וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן, וְעָלָה הֶעָנָן, שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סִלּוּק אֶלָּא צְמוּחַ וַעֲלִיָּה, כְּמוֹ ״הִנֵּה עָב קְטַנָּה כְּכַף אִישׁ עֹלָה מִיָּם״ (מלכים א י״ח)׃

י״ח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃

על פי ה׳ יסעו. שָׁנִינוּ בְּמֶלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן: כֵּיצַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, לֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר קוּמָה ה׳ — זוֹ בְּסִפְרֵי — וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה׃

ועל פי ה׳ יחנו. כֵּיצַד שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עַמּוּד הֶעָנָן הָיָה מִתְּמַר וְעוֹלֶה וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֻכָּה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׂ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר ״שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל״, הֲרֵי אוֹמֵר ״עַ״פִּ ה׳ וּבְיַד מֹשֶׁה״ (ברייתא דמל״ה פי״ג)׃

י״ט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ׃

כ׳ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ׃

ויש. כְּלוֹמַר, וּפְעָמִים׃

ימים מספר. יָמִים מוּעָטִים׃

כ״א וְיֵשׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ׃

כ״ב אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ׃

או ימים. שָׁנָה, כְּמוֹ ״יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ״ (ויקרא כ״ה)׃

כ״ג עַל־פִּי יְהוָה֙ יַחֲנ֣וּ וְעַל־פִּ֣י יְהוָ֔ה יִסָּ֖עוּ אֶת־מִשְׁמֶ֣רֶת יְהוָ֑ה שָׁמְר֗וּ עַל־פִּ֛י יְהוָ֖ה בְּיַד־מֹשֶׁ֥ה׃ {פ}

פרק י׳

א׳ וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

ב׳ עֲשֵׂ֣ה לְךָ֗ שְׁתֵּי֙ חֲצֹצְרֹ֣ת כֶּ֔סֶף מִקְשָׁ֥ה תַּעֲשֶׂ֖ה אֹתָ֑ם וְהָי֤וּ לְךָ֙ לְמִקְרָ֣א הָעֵדָ֔ה וּלְמַסַּ֖ע אֶת־הַֽמַּחֲנֹֽת׃

(**עשה לך.** שֶׁיִּהְיוּ תוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ״׃

עשה לך. מִשֶּׁלְךָ׃

עשה לך. אַתָּה עֲשֵׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם וְלֹא אַחֵר)׃

למקרא העדה. כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם סַנְהֶדְרִין וּשְׁאָר הָעָם וְתִקָּרֵאם לֶאֱסֹף אֵלֶיךָ, תִּקָּרֵאם עַ״י חֲצוֹצְרוֹת׃

ולמסע את המחנות. בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת תִּתְקְעוּ בָהֶם לְסִימָן, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר עַ״פִּ שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים — עַל פִּי הַקֶּבֶ״ה וְעַ״פִּ מֹשֶׁה וְעַ״פִּ הַחֲצוֹצְרוֹת (ברייתא דמל״ה פי״ג)׃

מקשה. מִן הָעֲשֻׂיָּה תַּעֲשֶׂה בְּהַקָּשַׁת הַגָּרְנָס׃

ג׳ וְתָקְע֥וּ בָהֶ֖ן וְנוֹעֲד֣וּ אֵלֶ֑יךָ כֹּל֙ הָעֵדָ֔ה אֶל־פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

ותקעו בהן. בִּשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״׃

ד׳ וְאִם־בְּאַחַ֖ת יִתְקָע֑וּ וְנוֹעֲד֤וּ אֵלֶיךָ֙ הַנְּשִׂיאִ֔ים רָאשֵׁ֖י אַלְפֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

ואם באחת יתקעו. הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים״, וְאַף הֵן יְעִידָתָן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה הוּא בָּא בְּסִפְרִי׃

ה׳ וּתְקַעְתֶּ֣ם תְּרוּעָ֔ה וְנָסְע֖וּ הַֽמַּחֲנוֹת֙ הַחֹנִ֣ים קֵדְמָֽה׃

ותקעתם תרועה. סִימָן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה, כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ בְּסִפְרִי מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיִּתֵּרִים׃

ו׳ וּתְקַעְתֶּ֣ם תְּרוּעָ֔ה שֵׁנִ֖ית וְנָסְע֑וּ הַֽמַּחֲנוֹת֙ הַחֹנִ֣ים תֵּימָ֔נָה תְּרוּעָ֥ה יִתְקְע֖וּ לְמַסְעֵיהֶֽם׃

ז׳ וּבְהַקְהִ֥יל אֶת־הַקָּהָ֖ל תִּתְקָע֑וּ וְלֹ֥א תָרִֽיעוּ׃

ובהקהיל את הקהל וגו׳. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהָיוּ לְךָ לִמְקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת״, מַה מִּקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ בְּב׳ כְּהָנִים וּבִשְׁתֵּיהֶם — שֶׁנֶּאֱמַר ״וְתָקְעוּ בָהֶן״ וְגוֹ׳ — אַף מַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם, יָכוֹל מַה מַּסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אַף מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ — וּמַעֲתָּה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת — תַּ״ל ״וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל״ וְגוֹ׳, לוֹמַר שֶׁאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא הַדִּין לַנְּשִׂיאִים, חֲרִי סִימָן לְשִׁלְשָׁתָם, מִקְרָא הָעֵדָה בִּשְׁתֵּיהֶם וְשֶׁל נְשִׂיאִים בְּאַחַת — וְזוֹ וָזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה — וּמַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם עַ״י תְּרוּעָה וּתְקִיעָה (ספרי)׃

ח׳ וּבְנֵ֥י אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֲנִ֑ים יִתְקְע֣וּ בַּחֲצֹצְרוֹת֒ וְהָי֤וּ לָכֶם֙ לְחֻקַּ֣ת עוֹלָ֔ם לְדֹרֹתֵיכֶֽם׃

ובני אהרן ... יתקעו. בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ׃

ט׳ וְכִֽי־תָבֹ֨אוּ מִלְחָמָ֜ה בְּאַרְצְכֶ֗ם עַל־הַצַּר֙ הַצֹּרֵ֣ר אֶתְכֶ֔ם וַהֲרַעְתֶּ֖ם לַחֲצֹצְרֹ֑ת וְנִזְכַּרְתֶּ֤ם לִפְנֵי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם וְנוֹשַׁעְתֶּ֖ם מֵאֹיְבֵיכֶֽם׃

י׳ וּבְי֣וֹם שִׂמְחַתְכֶ֗ם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם֙ וּבְרָאשֵׁ֣י חָדְשֵׁיכֶ֔ם* *(בספרי ספרד ואשכנז חֲדָשֵׁיכֶם)* וּתְקַעְתֶּ֤ם בַּחֲצֹצְרֹת֙ עַ֣ל עֹלֹתֵיכֶ֔ם וְעַ֖ל זִבְחֵ֣י שַׁלְמֵיכֶ֑ם וְהָי֤וּ לָכֶם֙ לְזִכָּר֔וֹן לִפְנֵ֖י אֱלֹהֵיכֶ֑ם אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ {פ}

על עלתיכם. בְּקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ערכין י״א)׃

אני ה׳ אלהיכם. מִכָּאן לָמְדָנוּ מַלְכִיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּתְקַעְתֶּם״ —זוֹ שׁוֹפָרוֹת, ״לְזִכָּרוֹן״ — זוֹ זִכְרוֹנוֹת, ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ — זוֹ מַלְכִיּוֹת וְכוּ׳ (ספרי):

י״א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

בחדש השני. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב, שֶׁהֲרֵי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן חָנוּ שָׁם וְלֹא נָסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיָּר לַשָּׁנָה הַבָּאָה:

י״ב וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן:

למסעיהם. כַּמִּשְׁפָּט הַמְפֹרָשׁ לְמַסַּע דִּגְלֵיהֶם, מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן:

במדבר פארן. קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסָּע זֶה:

י״ג וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

י״ד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

ט״ו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

ט״ז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

י״ז וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן:

והורד המשכן. כֵּינָן שֶׁנּוֹסַע דֶּגֶל יְהוּדָה, נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָהּ אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה״ (במדבר ד׳), וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בָּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מַשָּׂא בְנֵי קְהָת עוֹמְדִים מְכַסִּין וּנְתוּנִין עַל הַמּוֹטוֹת עַד שֶׁנָּסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַ״כַּ ״וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים״ (עי׳ תנחומא):

י״ח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

י״ט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:

כ׳ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

כ״א וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם:

נשאי המקדש. נוֹשְׂאֵי דְבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים:

והקימו את המשכן. בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מַסַּע שְׁנֵי דְגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן, וְסִימַן הַחֲנִיָּה נִרְאֶה בְּדֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה, וְהֵם חוֹנִים וַעֲדַיִן בְּנֵי קְהָת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן; וּכְשֶׁבָּאִים בְּנֵי קְהָת מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוֹנוֹ, וּמַכְנִיסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת, וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא — וְהֵקִימוּ מְקִימֵי הַמִּשְׁכָּן אוֹתוֹ **עד** טֶרֶם **באם** שֶׁל בְּנֵי קְהָת:

כ״ב וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:

כ״ג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:

כ״ד וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי:

כ״ה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

מאסף לכל המחנות. תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: לְפִי שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרֻבֶּה בְּאַכְלוֹסִים, הָיָה נוֹסֵעַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ; אֵית מַאן דַּאֲמַר כְּתֻבָּה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ", וְאִית דְּאָמְרֵי כְּקוֹרָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנֹת" (תלמוד ירושלמי ערובין ה׳):

כ״ו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

כ״ז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

כ״ח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ׃ {ס}

אלה מסעי. זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם:

ויסעו. בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ:

כ״ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל׃

חבב. הוּא יִתְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה" (שופטים ד׳), וּמַה תַּ״ל "וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מְלַמֵּד שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן אַבָּא; וְשֵׁמוֹת הָרִבָּה הָיוּ לוֹ, "יִתְרוֹ" עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, "חוֹבָב" עַל שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ׳ (ספרי):

נסעים אנחנו אל המקום. מֵיד — עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרִאשׁוֹן נָסְעוּ עַל מְנָת לִכָּנֵס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁחָטְאוּ בְּמִתְאוֹנְנִים; וּמִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶם? שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו וּכְסָבוּר שֶׁהוּא נִכָּנָס (עי׳ שם):

ל׳ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃

אל ארצי ואל מולדתי. אִם בִּשְׁבִיל נְכָסַי, אִם בִּשְׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי:

ל״א וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזָב אֹתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃

אל נא תעזב. אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחִבָּה, סָבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, עַכְשָׁו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ (שם):

כי על כן ידעת חנתנו במדבר. כִּי נָאֶה לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת, עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְרָאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ:

כי על כן ידעת. כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ "כִּי עַל כֵּן לֹא נִתַּתִּיהָ לְשָׁלָה בְנִי" (בראשית ל״ח), "כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם" (בראשית י״ט), "כִּי עַל כֵּן בָּאוּ" (בראשית י״ט), "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ" (בראשית ל״ג):

והיית לנו לעינים. לְשׁוֹן עֶבֶר, כְּתַרְגּוּמוֹ; דְּ״א: לְשׁוֹן עָתִיד — כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ; דָּ״אַ: שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י׳) "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר" (ספרי):

ל״ב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃

והיה הטוב ההוא. מַה טּוֹבָה הֵטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַלְּקִין אֶת הָאָרֶץ, הָיָה דֵּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ ת״ק אַמָּה עַל ת״ק אַמָּה וְהִנִּיחוּהוּ מְלַחֲלֵק, אָמְרוּ מִי שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְּלֶנּוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נְתָנוּהוּ לִבְנֵי יִתְרוֹ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים" וְגוֹ׳ (שופטים א׳):

ל״ג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃

דרך שלשת ימים. מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּבָ״ה חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מֵיד (ספרי):

וארון ברית ה׳ נסע לפניהם דרך שלשת ימים. זֶה הָאָרוֹן הֵיוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מוּנָּחִים, וּמְקֻדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתַקֵּן לָהֶם מָקוֹם חֲנָיָה (שם; תלמוד ירושלמי שקלים ו׳):

ל״ד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ {ס}

וענן ה׳ עליהם יומם. שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם, אַרְבָּעָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, וְאֶחָד לְמַעְלָה, וְאֶחָד לְמַטָּה, וְאֶחָד לְפָנֵיהֶם מַנְמִיךְ אֶת הַגְּבוֹהַּ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים (ספרי ; מכילתא שמות י״ג):

מן המחנה. מִמְּקוֹם חֲנָיָתָן:

ל״ה נ וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה | יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃

ויהי בנסע הארן. עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פָּרָשָׁנוּת לְפָרָשָׁנוּת וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּכָל כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ (שבת קט״ו):

קומה ה׳. לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר עָמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. תַּנְחוּמָא בְּרַיְקְהֵל:

ויפצו איביך. הַמְכֻנָּסִין:

וינסו משנאיך. אֵלּוּ הָרוֹדְפִים:

משנאיך. אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ״ (תהלים פ״ג), וּמִי הֵם? ״עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד״:

ל״ו וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ נ {פ}

שובה ה׳. מְנַחֵם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ, וְכֵן ״בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן״ (ישעיהו ל׳):

רבבות אלפי ישראל. מַגִּיד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת (יבמות ס״ד):

פרק י״א

א׳ וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה׃

ויהי העם כמתאננים. אֵין הָעָם אֶלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה״ (שמות י״ז), וְאוֹמֵר ״הָעָם הַזֶּה הָרָע״ (ירמיהו י״ג); וּכְשֶׁהֵם כְּשֵׁרִים קְרוּאִים ״עַמִּי״, שֶׁנֶּאֱמַר ״שַׁלַּח עַמִּי״ (שמות ח׳:ט״ז), ״עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ״ (מיכה ו׳):

כמתאננים. אֵין מִתְאוֹנְנִים אֶלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה — מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה הֵיאַךְ לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים י״ד), ״כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ״ (ספרי):

רע באזני ה׳. תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי ה׳, שֶׁמִּתְכַּוְּנִים שֶׁתִּבָּא בְּאָזְנָיו וְיַקְנִיט, אָמְרוּ: אוֹי לָנוּ, כַּמָּה לַבַּטְנוּ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה, שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁלֹּא נַחְנוּ מֵעִנּוּי הַדֶּרֶךְ:

ויחר אפו. אֲנִי הָיִיתִי מִתְכַּוֵּן לְטוֹבָתְכֶם — שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד:

בקצה המחנה. בְּמֻקְצִין שֶׁבָּהֶם לִשְׂפָלוּת, אֵלּוּ עֶרֶב רַב, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, בְּקָצִינִים שֶׁבָּהֶם וּבַגְּדוֹלִים (עי׳ ספרי):

ב׳ וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ׃

ויצעק העם אל משה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָלַךְ הַבֵּן אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ צֵא וּבַקֵּשׁ עָלַי מֵאַבָּא:

ותשקע האש. שָׁקְעָה בִּמְקוֹמָהּ, שֶׁאִלּוּ חָזְרָה לְאַחַת הָרוּחוֹת הָיְתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ (ספרי):

ג׳ וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה׃

ד׳ וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר׃

והאספסף. אֵלּוּ עֶרֶב רַב שֶׁנֶּאֶסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

וישבו גם בני ישראל ויבכו. עִמָּהֶם:

מי יאכלנו בשר. וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״וְגַם עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר״ וְגוֹ׳ (שמות י״ב), וְאִ״תּ אֲכָלוּם, וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ נֶאֱמַר ״וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן״ וְגוֹ׳ (במדבר ל״ב)? אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלִילָה (ספרי):

ה׳ זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃

אשר נאכל במצרים חנם. א״תּ שֶׁמִּצְרִיִּים נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״וְחֶבֶן לֹא יִנָּתֵן לָכֶם״ (שמות ה׳), אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִין לָהֶם חִנָּם, דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִין לָהֶם חִנָּם? וּמַהוּ אוֹמֵר חִנָּם, חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי):

את הקשאים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִפְּנֵי מָה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁים לַמְּנִיקוֹת, אוֹמְרִים לְאִשָּׁה אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק, מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי:

הקשאים. הֵם קוקומבר״שׁ בְּלַעַז:

אבטיחים. בודיק״ש:

החציר. כְּרֵישִׁין, פוריל״ש (תַּרְגּוּמוֹ יָת בּוֹצִינָיָא וְכוּ׳):

ו׳ וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃

אל המן עינינו. מָן בַּשַּׁחַר, מָן בָּעֶרֶב:

ז׳ וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃

והמן כזרע גד. מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים ״בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ״ וְהַכָּתוּב״ה הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה ״וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד״ וְגוֹ׳, כְּלוֹמַר רְאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מָה מִתְלוֹנְנִים בָּנַי, וְהַמָּן כָּךְ וְכָךְ הוּא חָשׁוּב:

כזרע גד. עָגֹל כְּגִידָא — זֶרַע קוליינדר״ו:

הבדלח. שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קריסט״ל:

ח׳ שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן׃

שטו. אֵין שִׁיּוּט אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל, אישבנ״יר — בְּלֹא עָמָל:

וטחנו ברחים וגו׳. לֹא יָרַד בָּרֵחַיִם וְלֹא בַּקְּדֵרָה וְלֹא בַּמְּדוֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעֲמוֹ לַנִּטְחָנִין וְלַנְּדוֹכִין וְלַמְּבֻשָּׁלִין (ספרי):

בפרור. קְדֵרָה:

לשד השמן. לְחָלוּחַ שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוּנָ״שׁ, וְדוֹמֶה לוֹ ״נָהֳפֵךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ״ (תהילים ל״ב), וְהַלָּמ״ד יְסוֹד, — נָהֳפֵךְ לְחָלוּחִי בְּחַרְבוֹנֵי קַיִץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ לְשׁוֹן שָׁדַיִם, אַךְ אֵין עִנְיָן שָׁדַיִם אֵצֶל שֶׁמֶן; וְאֶל״ל לְשַׁד הַשָּׁמֶן לְשׁוֹן ״וַיִּשְׁמֶן יְשֻׁרוּן״ (דברים ל״ב), שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַמֵּ״ם נָקוּד קָמָץ וְטַעְמוֹ לְמַטָּה תַּחַת הַמֵּ״ם, עַכְשָׁו שֶׁהַמֵּ״ם נָקוּד פַּתָּח קָטָן וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי״ן, לְשׁוֹן שֶׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁ״ין הַנִּקּוּדָה בְּקָמָץ גָּדוֹל וְאֵינָהּ נִקּוּדָה בְּפַתָּח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. דְּ״אַ: לְשַׁד לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן — לֵישׁ שֶׁמֶן דְּבַשׁ, כְּעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן וּקְטוּפָּה בִּדְבַשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אַנְקְלוֹס דִּמְתַרְגֵּם ״דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא״ נוֹטֶה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דּוּנָ״שׁ, שֶׁהֶעְסָה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן לַחְלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ:

ט׳ וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֶד הַמָּן עָלָיו׃

י׳ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע׃

בכה למשפחתיו. מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים לְפַרְסֵם תַּרְעֻמָתָן בְּגָלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (יומא ע״ה) לְמִשְׁפְּחֹתָיו, עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת —עַל עֲרָיוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם:

י״א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃

י״ב הָאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃

כי תאמר אלי. שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ; וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? ״לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם״ (שמות ל״ב), וְאוֹמֵר ״וַיְצַוּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שם ו׳) — עַל מְנָת שֶׁיִּהְיוּ סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמְחָרְפִים אֶתְכֶם (ספרי):

על האדמה אשר נשבעת לאבתיו. אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשָׂאתָם בְּחֵיקִי:

י״ג מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃

י״ד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי׃

ט״ו וְאִם־כָּכָה | אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא֙ הָרֹ֔ג אִם־מָצָ֥אתִי חֵ֖ן בְּעֵינֶ֑יךָ וְאַל־אֶרְאֶ֖ה בְּרָעָתִֽי׃ {פ}

ואם ככה את עושה לי. תֶּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כִּנְקֻבָה כְּשֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּבָ״ה הַפְּרָעָנוּת שֶׁהוּא עָתִיד לְהָבִיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו, אִם כֵּן, הָרְגֵנִי תְּחִלָּה׃

ואל אראה ברעתי. בְּרָעָתָם הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכִּוֵּן הַכָּתוּב, וְזֶה אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכִנּוּי וּלְתִקּוּן לָשׁוֹן׃

ט״ז וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה אֶסְפָּה־לִּ֥י שִׁבְעִ֛ים אִ֥ישׁ מִזִּקְנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל אֲשֶׁ֤ר יָדַ֙עְתָּ֙ כִּֽי־הֵ֣ם זִקְנֵ֣י הָעָ֔ם וְשֹׁטְרָ֖יו וְלָקַחְתָּ֣ אֹתָ֔ם אֶל־אֹ֖הֶל מוֹעֵ֑ד וְהִתְיַצְּבוּ־שָׁ֖ם עִמָּֽךְ׃

אספה לי. חֲרֵי תְּשׁוּבָה לִתְלוֹנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי; וְהַזְּקֵנִים הָרְאשׁוֹנִים הֵיכָן הָיוּ? וַהֲלֹא אַף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג׳) ״לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל״? אֶלָּא בְּאֵשׁ תַּבְעֵרָה מֵתוּ; וּרְאוּיִים הָיוּ לְכָךְ מִסִּינַי, דִּכְתִיב ״וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים״ (שם כ״ד) — שֶׁנְּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ כְּנוֹשֵׁךְ פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְזֶהוּ ״וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ״, וְלֹא רָצָה הַקָּבָ״ה לִתֵּן אֲבֵלוּת בְּמַתַּן תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם כָּאן (תנחומא)׃

אשר ידעת כי הם וגו׳. אוֹתָן שֶׁאַתָּה מַכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמַכִּים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שמות ה׳), עַתָּה יִתְמַנּוּ בִּגְדֻלָּתָן כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּטְעָרוּ בְּצָרָתָן (עי׳ ספרי)׃

ולקחת אתם. קָחֵם בִּדְבָרִים, ״אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנִּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם״׃

והתיצבו שם עמך. כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנָּהֲגוּ בָּהֶם גְּדֻלָּה וְכָבוֹד, וְיֹאמְרוּ חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּבָ״ה (שם)׃

י״ז וְיָרַדְתִּי֙ וְדִבַּרְתִּ֣י עִמְּךָ֣ שָׁ֔ם וְאָצַלְתִּי֙ מִן־הָר֣וּחַ אֲשֶׁ֣ר עָלֶ֔יךָ וְשַׂמְתִּי֙ עֲלֵיהֶ֔ם וְנָשְׂא֥וּ אִתְּךָ֖ בְּמַשָּׂ֣א הָעָ֑ם וְלֹא־תִשָּׂ֥א אַתָּ֛ה לְבַדֶּֽךָ׃

וירדתי. זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה (שם)׃

ודברתי עמך. וְלֹא עִמָּהֶם (שם)׃

ואצלתי. כְּתַרְגּוּמוֹ ״וַאֲרַבֵּי״, כְּמוֹ ״וְאָל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שמות כ״ד)׃

ושמתי עליהם. לָמָּה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֵר שֶׁמּוּנָּח עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְהַכֹּל מַדְלִיקִין הֵימֶנּוּ וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם (ספרי)׃

ונשאו אתך. הַתְנֵה עִמָּהֶם עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טֹרַח בָּנַי, שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים (שם)׃

ולא תשא אתה לבדך. חֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמַה שֶׁאָמַרְתָּ לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי׃

י״ח וְאֶל־הָעָ֥ם תֹּאמַ֖ר הִתְקַדְּשׁ֣וּ לְמָחָ֑ר וַאֲכַלְתֶּם֙ בָּשָׂ֔ר כִּ֣י בְכִיתֶ֗ם בְּאָזְנֵ֤י יְהוָה֙ לֵאמֹ֔ר מִ֥י יַאֲכִלֵ֖נוּ בָּשָׂ֑ר כִּי־טוֹב֙ לָ֣נוּ בְּמִצְרָ֔יִם וְנָתַ֥ן יְהוָ֛ה לָכֶ֥ם בָּשָׂ֖ר וַאֲכַלְתֶּֽם׃

התקדשו. הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֻרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו י״ב) ״וְהַקְדֵּשׁם לְיוֹם הֲרֵגָה״ (ספרי)׃

י״ט לֹ֣א יוֹם֮ אֶחָד֒ תֹּאכְלוּן֙ וְלֹ֣א יוֹמַ֔יִם וְלֹ֖א | חֲמִשָּׁ֣ה יָמִ֑ים וְלֹא֙ עֲשָׂרָ֣ה יָמִ֔ים וְלֹ֖א עֶשְׂרִ֥ים יֽוֹם׃

כ׳ עַ֚ד | חֹ֣דֶשׁ יָמִ֔ים עַ֚ד אֲשֶׁר־יֵצֵ֣א מֵאַפְּכֶ֔ם וְהָיָ֥ה לָכֶ֖ם לְזָרָ֑א יַ֗עַן כִּֽי־מְאַסְתֶּם֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֲשֶׁ֤ר בְּקִרְבְּכֶם֙ וַתִּבְכּ֣וּ לְפָנָ֔יו לֵאמֹ֕ר לָמָּ֥ה זֶּ֖ה יָצָ֥אנוּ מִמִּצְרָֽיִם׃

עד חדש ימים. זוֹ בַּכְּשֵׁרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמָתָן יוֹצְאָה, וּבָרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר ״הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם״ (פסוק ל״ג), כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בְּסִפְרִי, אֲבָל בִּמְכִילְתָּא שְׁנוּיָה חִלּוּף, הָרְשָׁעִים אוֹכְלִים וּמִצְטַעֲרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַכְּשֵׁרִים הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם (עי׳ יומא ע״ה)׃

עד אשר יצא מאפכם. כְּתַרְגּוּמוֹ ״דִּי תְקוֹצוּן בֵּיהּ״, יְהֵא דוֹמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדַּאי עַד שֶׁיּוֹצֵא וְנִגְעָל לַחוּץ דֶּרֶךְ הָאָף׃

והיה לכם לזרא. שֶׁתִּהְיוּ מְרַחֲקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁקֵּרַבְתֶּם, וּכְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן שֶׁקּוֹרִין לַחֲרֵב זָרָא׃

את ה׳ אשר בקרבכם. אִם לֹא שֶׁנִּטַּעְתִּי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָּבַהּ לְבַבְכֶם לִכְנֹס לְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ (ספרי)׃

כ״א וַיֹּ֤אמֶר מֹשֶׁה֙ שֵׁשׁ־מֵא֣וֹת אֶ֔לֶף רַגְלִ֖י הָעָ֑ם אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י בְּקִרְבּ֑וֹ וְאַתָּ֣ה אָמַ֔רְתָּ בָּשָׂ֥ר אֶתֵּ֖ן לָהֶ֑ם וְאָכְל֖וּ חֹ֥דֶשׁ יָמִֽים׃

שש מאות אלף רגלי. לֹא חָשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפֶּרֶט שִׁלֹּשֶׁת אֲלָפִים הַיְתֵרִים; וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן פֵּרֵשׁ, שֶׁלֹּא בָּכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם׃

כ״ב הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ {פ}

הצאן ובקר ישחט. זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא הוֹרֵשׁ וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן הוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר **שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר**, הַכֹּל כְּמַשְׁמָעוֹ, מִי מַסְפִּיק לָהֶם? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ״ה) ״וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ״. וְאֵיזוֹ קָשָׁה, זוֹ אוֹ שֶׁמְּעוּנָא הַמּוֹרִים? אָלָּא לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר בָּרַבִּים, חִסֵּךְ לוֹ הַכָּתוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הָיְתָה בְּגָלוּי, לְפִיכָךְ לֹא חִסֵּךְ לוֹ הַכָּתוּב; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חַס וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ, מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ ״בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא״ (במדבר י״ב) יֹאמַר אֵין הַמָּקוֹם מַסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר, **שש מאות אלף רגלי וגו׳ ואתה אמרת בשר אתן** לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחַר כָּךְ תַּהֲרֹג אַמָּה גְדוֹלָה כָּזוֹ, **הצאן ובקר ישחט להם** כְּדֵי שֶׁיְּהֵרְגוּ וּתְהֵי אֲכִילָה זוֹ מַסְפֶּקֶתָן עַד עוֹלָם? וְכִי שִׁבְחָךְ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לַחֲמוֹר טֹל פֹּר שְׂעוֹרִים וְנַחְתֹּף רֹאשֶׁךָ? הֱשִׁיבוֹ הַקָּבָ״ה, וְאִם לֹא אֶתֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי, הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיֵּד ה׳ תִּקָּצֵר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמַאֲה כַּיּוֹצֵא בָּהֶם וְאַל תְּהִי יָדִי קְצָרָה לִפְנֵיהֶם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת׃

כ״ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃

עתה תראה היקרך דברי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטָּפֵל, מֵאַחַר שֶׁאֵינָן מְבַקְּשִׁים אֶלָּא עֲלִילָה, לֹא תַסְפִּיק לָהֶם, סוֹפָן לָדוּן אַחֲרֶיךָ: אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה, יֹאמְרוּ דַּקָּה בִקַּשְׁנוּ, וְאִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם דַּקָּה, יֹאמְרוּ גַּסָּה בִקַּשְׁנוּ, חַיָּה וָעוֹף בִּקַּשְׁנוּ, דָּגִים וַחֲגָבִים בִּקַּשְׁנוּ, אָמַר לוֹ, אִם כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי, אָמַר לְפָנָיו, חֲרִינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן, אָמַר לוֹ **עתה תראה היקרך דברי** — שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לְךָ. הָלַךְ מֹשֶׁה לְפַיְּסָן, אָמַר לָהֶם **היד ה׳ תקצר**, ״הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וְגוֹ׳ הֲגַם לֶחֶם יוּכַל תֵּת״ (תהלים ע״ח), אָמְרוּ, פְּשָׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לְמַלֹּאות שְׁאֵלָתֵנוּ; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **ויצא משה וידבר אל העם**, כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ, **ויאסף שבעים איש וגו׳** (עי׳ ספרי)׃

כ״ד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֶת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סָבִיב לָאֹהֶל׃

כ״ה וַיֵּרֶד יְהוָה | בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ׃

ולא יספו. לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסִפְרִי, וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם ״וְלָא פָסְקִין״, שֶׁלֹּא פָסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם׃

כ״ו וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה׃

וישארו שני אנשים. מֵאוֹתָן שֶׁנִּבְחֲרוּ, אָמְרוּ אֵין אָנוּ כְּדַאי לִגְדֻלָּה זוֹ (עי׳ סנהדרין י״ז)׃

והמה בכתבים. בַּמִּבְרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין, וְנִכְתְּבוּ כֻּלָּם נְקוּבִים בְּשִׁמּוֹת וְעַ״י גּוֹרָל, לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן עוֹלֶה לי״ב שְׁבָטִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה, אָמַר מֹשֶׁה אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד, מֶה עָשָׂה, נָטַל ע״ב פְּתָקִין וְכָתַב עַל שִׁבְעִים ״זָקֵן״ וְעַל שְׁנַיִם חֶלֶק וּבֵרַר מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, וְהָיוּ ע״ב, אָמַר לָהֶם, טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵּי, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ ״זָקֵן״ נִתְקַדֵּשׁ, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ חֶלֶק אָמַר לוֹ, הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בָּךְ (ספרי; סנהדרין י״ז)׃

כ״ז וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה׃

וירץ הנער. י״א גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה (עי׳ ילקוט)׃

כ״ח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם׃

כלאם. הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם; דָּ״אַ, תְּנֵם אֶל בֵּית הַכֶּלֶא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים מֹשֶׁה מֵת וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ (עי׳ ספרי)׃

כ״ט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם׃

המקנא אתה לי. הֲקִנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא׃

לי. כְּמוֹ בִּשְׁבִילִי; כָּל לְשׁוֹן קִנְאָה אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדָּבָר, אוֹ לְנֶקֶם, אוֹ לַעֲוֹר, אנפר״מנט בְּלַעַז, אוֹחֵז בְּעֹבִי הַמַּשָּׂא׃

ל׳ וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ויאסף משה. מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

אל המחנה. נִכְנְסוּ אִישׁ לְאָהֳלוֹ:

ויאסף. לְשׁוֹן קְנִיסָה אֶל הַבַּיִת, כְּמוֹ ״וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ״ (דברים כב, ב), וְאָב לְכֻלָּם ״יִצְבֹּר וְלֹא יֵדַע מִי אֹסְפָם״ (תהלים לט, ז), מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאָהֳלוֹ (ספרי):

ל״א וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים ׀ מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

ויגז. וַיַּפְרִיחַ, וְכֵן ״כִּי גָז חִישׁ״ (תהילים צ׳), וְכֵן ״נָגוֹז וְעָבָר״ (נחום א׳):

ויטש. וַיַּפְשֵׁט, כְּמוֹ ״וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ״ (שמואל א ל׳), ״וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה״ (יחזקאל כ״ט):

וכאמתים. פּוֹרְחוֹת בַּגֹּבַהּ, עַד שֶׁהֵן כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרֵחַ בַּאֲסִיפָתָן לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לְשָׁחוֹת (ספרי):

ל״ב וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכֹל ׀ יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

הממעיט. מִי שֶׁאוֹסֵף פָּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעֲצֵלִים וְהַחִגְּרִים, **אסף עשרה חמרים** (שם):

וישטחו. עָשׂוּ אוֹתָן מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין (שם):

ל״ג הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

טרם יכרת. כְּתַרְגּוּמוֹ ״עַד לָא פְסַק״; דָּ״אַ, אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפָסְקוֹ בְּשִׁנָּיו עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה:

ל״ד וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים:

ל״ה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: {פ}

פרק י״ב

א׳ וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן ׀ בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח:

ותדבר. אֵין דִּבּוּר בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת״ (בראשית מ״ב), וְאֵין אֲמִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וַיֹּאמַר אַל נָא אֲחַי תָּרֵעוּ״ (בראשית י״ט), ״וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי״ (פסוק ו), כָּל נָא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה (ספרי):

ותדבר מרים ואהרן. הִיא פָּתְחָה בְּדִבּוּר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב, וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה, אָמְרָה אוֹי לְנָשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִים לִנְבוּאָה, שֶׁיִּהְיוּ פוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּעֲלִי מִמֶּנִּי, וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן; וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לְגָנוּתוֹ כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, קַל וָחֹמֶר לְמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ (ספרי):

האשה הכשית. מַגִּיד שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי (שם):

כושית. בְּגִימַטְרִיָּא יְפַת מַרְאֶה:

על אדות האשה. עַל אוֹדוֹת גְּרוּשָׁיהָ:

כי אשה כשית לקח. מַה תַּ״ל? אֶלָּא יֵשׁ לָךְ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵין נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְיָפְיָהּ, אֲבָל זֹאת נָאָה בַכֹּל:

האשה הכשית. עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת כּוּשִׁית, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה כּוּשִׁי, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁלֵט בּוֹ עַיִן רָעָה:

כי אשה כשית לקח. וַעֲתָה גֵּרְשָׁהּ:

ב׳ וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

הרק אך. עִמּוֹ לְבַדּוֹ דִּבֶּר ה׳:

הלא גם בנו. וְלֹא פֵּרַשְׁנוּ מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ (ספרי):

ג׳ וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: {ס}

ענו. שָׁפָל וְסַבְלָן:

ד׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם:

פתאם. נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם וְהֵם טְמֵאִין בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעֲקִים ״מַיִם מַיִם״ לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפָה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁפֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁנִּגְלֵית עָלָיו שְׁכִינָה תָּדִיר וְאֵין עֵת קָבוּעָה לַדִּבּוּר (עי׳ ילקוט):

צאו שלשתכם. מַגִּיד שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאָזֶן לִשְׁמֹעַ (ספרי):

ה׳ וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

בעמוד ענן. יָצָא יְחִידִי שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יוֹצֵא בְּאֶכְלוּסִים וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמוּעָטִין, וּמִדַּת הַקָּבָּ״ה יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר ״אִישׁ מִלְחָמָה״ (שמות ט״ו), וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאֶכְלוּסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים ס״ח) ״רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן״ (ספרי):

ויקרא אהרן ומרים. שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הֶחָצֵר לְקְרַאת הַדִּבּוּר:

ויצאו שניהם. וּמִפְּנֵי מָה מְשָׁכָן וְהִפְרִישָׁן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו נֶאֱמַר ״אִישׁ צַדִּיק תָּמִים״ (בראשית ו׳), וּבְפָנָיו נֶאֱמַר ״כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי״ (שם ז׳); דְּ״א, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בִּנְזִיפָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן (ספרי):

ו׳ וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ:

שמעו נא דברי. אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה (שם):

אם יהיה נביאכם. אִם יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים:

ה׳ במראה אליו אתודע. שְׁכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלֵית עָלָיו בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחִזָּיוֹן:

ז׳ לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

ח׳ פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:

פה אל פה. אָמַרְתִּי לוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָאִשָּׁה (שם), וְהֵיכָן אָמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי — ״לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי״ (דברים ה׳):

ומראה ולא בחדת. מַרְאֶה זֶה מַרְאֵה דִּבּוּר, שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דִּבּוּרִי בְּמַרְאִית פָּנִים שֶׁבּוֹ, וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִידוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל י״ז), ״חוּד חִידָה״ וְגוֹ׳; יָכוֹל מַרְאֵה שְׁכִינָה? תַּ״ל (שמות ל״ג), ״לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי״ (ספרי):

ותמנת ה׳ יביט. זֶה מַרְאֵה אֲחוֹרַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל״ג), ״וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי״ (ספרי):

בעבדי במשה. אֵינוֹ אוֹמֵר בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה, אֶלָּא בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה — בְּעַבְדִּי אַע״פְּ שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה, בְּמֹשֶׁה אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַבְדִּי כְּדַאי הֱיֵיתֶם לִירוֹא מִפָּנָיו, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ, וְהָיָה לָכֶם לוֹמַר אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ חִנָּם, וְאִם תֹּאמְרוּ אֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו — זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה (שם):

ט׳ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלְךְ:

ויחר אף ה׳ בם וילך. מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָם סִרְחוֹנָם גָּזַר עֲלֵיהֶם נְדוּי, ק״ו לְכָשָׁר וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעֹס עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ (ספרי):

י׳ וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:

והענן סר. וְאַחַ״כ **והנה מרים מצרעת כשלג,** מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְפַדְגוֹג, רְדֵה אֶת בְּנִי, אֲבָל לֹא תִרְדֶּנּוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ, שֶׁרַחֲמֵי עָלָיו (שם):

י״א וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָּשֶׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

נואלנו. כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אֱוִיל:

י״ב אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֶל חֲצִי בְשָׂרוֹ׃

אל נא תהי. אֲחוֹתֵנוּ זוֹ׃

כמת. שֶׁהַמְצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת, מַה מֵּת מְטַמֵּא בְּבִיאָה אַף מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה (שם)׃

אשר בצאתו מרחם אמו. אִמֵּנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּנֶגֶד הַכָּתוּב, וְכֵן חֲצִי בְשָׂרוֹ, חֲצִי בְשָׂרנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּנֶגֶד הַכָּתוּב, מֵאַחַר שֶׁיָּצְתָה מֵרֶחֶם אִמֵּנוּ, הֵיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֶאֱכַל חֲצִי בְשָׂרנוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי אָחִינוּ בְשָׂרנוּ הוּא״ (בראשית ל״ז), וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ, אַף הוּא נִרְאֶה כֵּן, אֵין רָאוּי לְאָח לְהַנִּיחַ אֶת אֲחוֹתוֹ לִהְיוֹת כַּמֵּת׃

אשר בצאתו. מֵאַחַר שֶׁיָּצָא זֶה מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ — חֲרִי נֶאֱכָל **חצי בשרו**, שֶׁאָחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא; דָּ״א, **אל נא תהי כמת** — אִם אֵינְךָ רוֹפְאָהּ בִּתְפִלָּה, מִי מַסְגִּירָהּ? מִי מְטַהֲרָהּ? אֲנִי א״א לִרְאוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קָרוֹב וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְכֹהֵן אַחֵר אֵין בָּעוֹלָם, וְזֶהוּ **אשר בצאתו מרחם אמו**׃

י״ג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ׃ {פ}

אל נא רפא נא לה. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַחֲנוּנִים וְאַ״כַּ יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו (ספרי)׃

לאמר. מַה תַּ״ל ? אָמַר לוֹ חֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו עַד שֶׁתֵּשִׁיבוֹ וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ׳; רַאֲבָ״ע אוֹמֵר בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלְּפָנֶי הַקָּבָ״ה לַהֲשִׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו: כַּיּוֹצֵא בּוֹ, ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳ לֵאמֹר״ וְגוֹ׳ (שמות ו׳), מַה תַּ״ל ״לֵאמֹר״? חֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו עַד שֶׁתֵּשִׁיבוֹ ״עַתָּה תִרְאֶה״ וְגוֹ׳, כַּיּוֹצֵא בּוֹ, ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳ לֵאמֹר יִפְקֹד ה׳ אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר״ (במדבר כ״ז), חֲשִׁיבוֹ ״קַח לְךָ״, כַּיּוֹצֵא בּוֹ ״וָאֶתְחַנַּן אֶל ה׳ בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר״ (דברים ג׳), חֲשִׁיבוֹ ״רַב לָךְ״ (ספרי)׃

רפא נא לה. מִפְּנֵי מָה לֹא הֻצְרַךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה? שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה (ספרי) (דָּ״א, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל, בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה)׃

י״ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף׃

ואביה ירק ירק בפניה. וְאִם אָבִיהָ הֵרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, **הלא תכלם שבעת ימים**? ק״ו לִשְׁכִינָה י״ד יוֹם, אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, לְפִיכָךְ אַף בְּנִזְיפָתִי **תסגר שבעת ימים** (שם; בבא קמא כ״ה)׃

ואחר תאסף. אוֹמֵר אֲנִי, כָּל הָאֲסִיפוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרָעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, לְכָךְ כָּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה, לְשׁוֹן הַכְנָסָה׃

ט״ו וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם׃

והעם לא נסע. זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בִּשְׁבִיל שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְּבָה לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהֶחֱלַךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב׳) ״וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק״ וְגוֹ׳ (סוטה ט׳)׃

ט״ז וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ {פ}